

Ірина Бова
(Переяслав-Хмельницький)

ВІДТВОРЕННЯ КУЛЬТУРНОГО ЕТНОЛАНДШАФТУ СЕЛА СЕРЕДНЬОЇ НАДДНІПРЯНЩИНИ У МУЗЕЇ НАРОДНОЇ АРХІТЕКТУРИ І ПОБУТУ НІЄЗ «ПЕРЕЯСЛАВ»

У статті проведено аналіз створеної музейної експозиції українського села кінця XIX – початку XX ст. у Музеї народної архітектури і побуту Середньої Наддніпрянщини крізь призму характеристик регіональних особливостей устрою сільських поселень цієї етнографічної зони.

Архітектурно-ландшафтна організація українського села проявляється у взаємозв'язку територіальних, функціональних і композиційних форм та природної першооснови. Ці фактори стали основоположними у композиційній структурі та просторовій організації створення сільських експозицій скансену. Було окреслено систему візуальних орієнтирів у експозиції забудови. Незалежно від природно-ландшафтних особливостей місцевості, план поселення у музеї села має чітко визначені зони: сакральна зона – храм, цвинтар; громадська – школа, шинок, сільська управа; зона житлової забудови.

При створенні експозиції сільського поселення проводилося модифікування природного ландшафтного середовища урочища Гора і як результат – формування культурного етноландшафту з особливою системою зелених насаджень. Наразі вони потребують реконструкції.

У висновку підкреслюється, що для відтворення візуального силуету українського наддніпрянського села з характерним абрисом сільської місцевості у межах експозиції необхідне формування ландшафту напівзакритого типу, притаманного лісостеповій зоні Середньої Наддніпрянщини.

Ключові слова: українське село, музей, композиція, простір, зонування, ландшафт, Середня Наддніпрянщина, експозиція, план поселення, ставок, зелені насадження.

Природні умови завжди мали вплив на формування духовної і матеріальної культури українців, стереотипи їхньої поведінки, звичаї та обряди. З іншого боку, своєю матеріальною діяльністю і виробничою культурою українці змінювали природний та формували етнокультурний ландшафти. Така взаємодія вирізнила на теренах нинішньої України етнографічні зони з власними особливостями [6, с. 18-20]. У нинішніх умовах сучасна структура у містечках і селищах поступово витісняє національну місцеву етнокультурну структуру. Цивілізація традиційного українського села відходить у минуле – щороку з адміністративної карти України назавжди зникають окремі села. Така негативна тенденція глобалізації торкнулася і Середньої Наддніпрянщини. Тому одним із найважливіших завдань щодо охорони культурної спадщини, збереження самотності та вирішення питання деградації села є збереження етноландшафту сільського поселення [9].

Дослідження окремих питань культурного ландшафту висвітлені у роботах Л. О. Безлатньої, М. Д. Гродзинського, Г. І. Денисик, В. М. Калуцкова [наприклад, 1]. Соціально-економічні аспекти сільського поселення, а також питання просторової забудови, формування типів композицій українських сіл вивчали К. Гуслинський, Х. Вовк, О. Воропай, Т. Космічна, В. Ніколаєнко, Г. Стельмах. Особливості, тенденції та закономірності створення експозицій скансенів висвітлене у дослідженнях С. Верговського, А. Данилюка, С. Довганя, Г. Козій, Л. Прибеги, Р. Свириди, М. Сікорського [наприклад, 3].

Експозицію українського села з відтвореною моделлю ландшафту Середньої Наддніпрянщини репрезентує Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав» у Музеї народної архітектури і побуту. *Мета статті* полягає в аналізі відповідностей засадам і характеристикам регіональних особливостей устрою сільських поселень Середньої Наддніпрянщини кінця XIX ст., та висвітленні питання ландшафтного модифікування природного середовища з метою формування культурного етноландшафту.

Етнографічний комплекс «Музей народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини» розташований на південно-східній околиці міста Переяслава-Хмельницького Київської області. Створення такого скансену почали з ухвали рішення від 26 червня 1962 р. виконкому Переяслав-Хмельницької міської ради депутатів

трудящих Київської області УРСР «Про створення лісопарку в межах міста Переяслава-Хмельницького на честь 150-річчя з дня народження Т. Г. Шевченка». «У зв'язку з тим, що наближається славна ювілейна дата 150-річчя з дня народження Тараса Григоровича Шевченка, і вшановуючи пам'ять про його перебування та творчу діяльність в Переяславі в 1845 та 1859 роках, а також, враховуючи майбутні перспективи розвитку міста Переяслава-Хмельницького, виконком міської Ради депутатів трудящих УХВАЛЮЄ:

1. На увіковіччування ювілейної дати 150-річчя з дня народження Т. Г. Шевченка та враховуючи майбутні перспективи розвитку міста бажано створити лісопарк на околиці міста (на Татарській горі) площею 25 гектарів. Для посадки парку залучити громадськість міста.

2. Зобов'язати директора Історичного музею тов. Сікорського розробити відповідні розрахунки і плани посадки лісопарку.

3. Просити виконком районної Ради депутатів трудящих підняти клопотання перед виконкомом обласної Ради депутатів трудящих про виділення із земель радгоспу «Переяслав» площу під лісопарк в кількості 25 га на Татарській горі» [2, с. 295].

Прийняття цього рішення передувала тривала та клопітка робота по розробці проекту етнопарку. Такий проект був першим у практиці створення скансенів на теренах України [4, с. 59]. Його розробником став Єфрем Федотович Іщенко [7, с. 116]. Ідею Є. Ф. Іщенка підхопив і втілював у життя Михайло Іванович Сікорський. Завдяки настирливості та наполегливості М. І. Сікорського, його таланту організатора та сподвижника, а також плідній праці колективу нині маємо великий музейний комплекс просто неба. Він представляє більше 20 га тільки експозиційної площі, містить 13 тематичних музеїв, 123 пам'ятки народної архітектури VIII – початку XX ст., 20 дворів з хатами та господарськими будівлями, 25 різноманітних установок і майстерень [7, с. 119].

Топонім «Татарська гора», про який іде мова в документі, пов'язують з ландшафтними особливостями місцевості. Це – лесове плато другої надзаплавної тераси річки Дніпро, яке височіє над навколишніми луками в околицях міста. Поверхня його нахилена на захід і перепад висот складає 18 м на 1 км. Природній ландшафт плато до початку закладення скансену – типовий лісостеп – рівнинна поверхня без водойм і природних джерел. З північного та західного боку біля його підніжжя протікає річка Попівка, за нею – річка Трубіж. З південного боку розташований меліоративний канал, що бере початок від лісового озера. Долиною Дніпра з південно-східної сторони до плато заходять лісові ландшафти. Обрана територія була вільна від забудови і насаджень – орні землі обабіч давнього шляху «із варяг у греки» [7, с. 116]. Ця ґрунтова дорога на сьогодні є центральною віссю музею просто неба. Така місцевість ідеально підійшла для створення першого в Україні скансену (*світлина 1*).

Нинішню територію комплексу можна умовно поділити на дві частини. Одна частина (приблизно 2/3) демонструє експозицію українського села Середньої Наддніпрянщини кінця XIX ст., інша ж – зона тематичних музеїв у штучно створеному природному середовищі, яке початково було задумано як дендропарк та експозиція археологічного розділу.

Фактично експозицію українського села почали формувати з 1964 р., а восени 1963 р. зробили перші закладення посадок майбутнього скансену. Пам'ятки народного будівництва перевозили і вмонтовували в експозицію, відтворюючи первісний вигляд будівель та формуючи відповідне природне оточення селянських хат; наповнювали двори господарськими спорудами.

Сільське поселення у музейній експозиції відтворювалося відповідно садибної забудови, характерної для Середньої Наддніпрянщини кінця XIX – початку XX ст. Їй властиве поєднання антропогенної утилітарної архітектури житла різних соціальних класових градацій за принципом безсистемного розміщення будов з ландшафтним модифікуванням довколишнього простору. Архітектурно-ландшафтна організація українського села проявляється у взаємозв'язку територіальних, функціональних і

композиційних форм та природною першоосною. Хоча природно-ландшафтні фактори впливали на план поселення, все ж село мало чітко визначені зони: сакральна зона – храм, цвинтар; громадська – школа, шинок, сільська управа; зона житлової забудови [5].



Світлина 1. Перші експозиції. 1969-1970 рр. Світлина з особистого архіву Г. І. Козій

У музейній експозиції села відтворена така ж просторова організація соціального зонування. Загальна забудова підкоряється спільному просторовому ритму – компактно вздовж центрального тракту з відгалуженням кутків від центрального майдану. Поділ на кутки у селі має прихований соціальний характер і формується під впливом багатьох факторів (соціально-майнового статусу, родинних зв'язків тощо). Експозиція села укомпонована без жорстких планувальних схем, що сприяло створенню різноманітних мальовничих композиційних вирішень. Забудова велася без порушення рельєфу місцевості. В основі озеленення дворової забудови використані народні традиції системи зелених насаджень цієї етнографічної зони.

Характерною рисою середньонаддніпрянських сіл є наявність спеціально виділеного та композиційно вираженого центру. Так, композиційним центром експозиції села є ярмарковий майдан з сільською управою. До нього примикає поміщицький будинок. З північної сторони майдан межує з центральним трактом і великим ставом – з південної. Тут же, біля управи, центральна дорога має галуження на чотири гілки: дві – на північ, одна на захід та одна на схід. Поряд, в одній із вуличок, міститься шинок. Таким чином, експозиція центру села повністю відповідає характеристикам історично сформованих особливостей забудови сільських поселень Середньої Наддніпрянщини.

За традиціями сільського зонування церква будувалася у центрі, часто на найвищому місці. Храм, як духовний центр, був головною спорудою, домінантою сільського краєвиду та слугував орієнтиром у просторовому середовищі сільського поселення.

На територію Музею народної архітектури та побуту були перевезені та встановлені шість культових споруд і все ж повноцінна експозиція церковного інтер'єру відтворена лише у двох храмах. У інших чотирьох містяться експозиції тематичних музеїв.

Найвища точка плато, де починається експозиція села, відведена під архітектурний комплекс церковного дворища, до якого входять церква Святої Покрови (с. Острійки Білоцерківського р-ну Київської обл.), дзвіниця (с. Бушеве (Пруси) Рокитнянського р-ну Київської обл.) та церковна сторожка (с. Рудяків Бориспільського р-ну Київської обл.) (світлина 2).



*Світлина 2. Церковне дворище з церквою Святої Покрови. 1968 р.
Світлина з особистого архіву Г. І. Козій*

Для відтворення церковно-архітектурного ансамблю було обрано місце з гарними краєвидами. Вміло використане природне оточення дозволило гармонічно поєднати храм і навколишній ландшафт: камінь, дошки, вхідна брама, дзвіниця, могутні розлогі дерева навколо будівлі [8, с. 169].

Ще одна церква Святого Георгія (с. Андруші Переяслав-Хмельницького р-ну Київської обл.) розміщена нижче на плато на північний схід від базарної площі села. Таке встановлення храмів у експозиції створило систему локальних доміант, візуальних орієнтирів просторової композиції села. Недалеко від церкви над центральним трактом встановлена будівля церковнопарафіяльної школи (с. Велика Каратуль Переяслав-Хмельницького р-ну Київської обл.), яка належала до важливих громадських споруд і була присутня у переважній більшості сіл кінця XIX ст.

Околиці музейного села окреслюють корчма, вітряні та водяні млини. Колекція млинів у музеї значна, друга за величиною в Україні і складає 15 одиниць. Два водяні млини встановлені біля підніжжя плато урочища Гора, а тринадцять вітряків – по краю плато на околицях експозиційної ділянки села.

На території скансену створено дві штучні водойми. У селі їх необхідність зумовлена історичною відповідністю. Середня Наддніпрянщина щедро мережана річками, великою кількістю озер та ставків, що позначилося і на сільських поселеннях. Наявність водойми біля кожного села була життєво необхідна для селян, тому музейні працівники гармонійно вписали в ландшафт плато урочища Гора ставки, розмістивши їх у межах експозиції села. Верхній невеликий став умовно окреслює північну околицю села, на його березі встановлена будівля громадського користування – гамазей (с. Нечипорівка Яготинського р-ну Київської обл.). Другий великий став обрамлює з півдня базарну площу і завершує експозицію села [8, с. 163]. Острів серед цієї водойми прикрашає альтанка (копія альтанки з Видубицького монастиря) та боскет туї західної (світлина 3).

З південної сторони ставка встановлений будинок – мисливська дача князя Горчакова (урочище Біле Озеро Канівського р-ну Черкаської обл.).

Зона житлової забудови сільського поселення у музейній експозиції представлена ремісничими дворами та дворищами селян різних соціально-майнових груп (16 дворів). Архітектурне середовище сільського не суперечить природному, а доповнює його розмірами будівель і споруд, матеріалом, кольором. Завдяки композиційним прийомам наповнення

зеленими насадженнями вдалося урізноманітнити цю забудову і надати їй природного неповторного затишку, характерного для українського села.



*Світлина 3. Острів з альтанкою на ставу біля базарної площі. 70-і рр. ХХ ст.
Світлина з особистого архіву Г. І. Козій*

Добробут селян накладав певною мірою відбиток на видовий склад і місце розташування рослинності у дворищі. Проте у дворах представлена система зелених насаджень, притаманна для помірної лісостепової зони України. Рослини широкого вжитку присутні в експозиційних посадках дворів: садовина, городина, дикорослі рослини з лікувальними властивостями. У межах експозиції села сформовано два великі фруктові сади, які були характерними для наддніпрянських сіл.

На окремому кутку, віддаленому від центру села та відмежованому яблуневим садом, встановлена будівля сільськогосподарської комуни, яка характеризує перехідний період забудови сільських поселень початку ХХ ст.

Створена експозиція повною мірою відтворює класичне українське село Середньої Наддніпрянщини кінця ХІХ ст. Будуючи музей села, працівники освоювали ландшафт плато урочища Гора та модифікували його залежно від проектних задумів, реконструюючи візуальний силует сільського поселення Середньої Наддніпрянщини. Експозицію гармонійно вписано в довколишній простір, створено новий культурний ландшафт. Різного призначення споруди із природних матеріалів відзначаються виразною етнографічною специфікою, є невід'ємною частиною культурного етноландшафту, формують загальний абрис сільської місцевості.

Окремо слід відзначити паркові масиви, які вклинюються поміж експозиціями дворищ житлової забудови та будівлями громадського користування. Їх посадка здійснювалася паралельно створенню музейної забудови. На момент остаточного формування експозиції – 1980-і рр. – молоді дерева мали невеликий габітус крони та не перешкождали огляду краєвидів, створюючи відчуття затишку (*світлина 4*).

Та вже на початок 2000-х рр. ця ситуація змінилася (*світлина 5*).

Співвідношення виявилось не на користь експозиції: високі деревостани перекрили огляд просторових композицій, село втратило зримий візуальний силует. Крони дерев створюють ще й додаткові проблеми по консервації та подальшому збереженню пам'яток дерев'яної архітектури, тому наразі ведуться роботи по розрідженню існуючих зелених масивів паркових груп для збільшення провітрюваного простору довкола дерев'яних

пам'яток, формування композицій загального художнього цілого, створення ділянок за принципом чергування відкритих і закритих територій. Кінцева мета реконструкції зелених насаджень передбачає створення ландшафту напівзакритого типу, притаманного лісостеповій зоні Середньої Наддніпрянщини: рівномірно розкидані дерева з могутніми широкими кронами та красиво квітучі кущі по всій території. Відповідно деревостан стане зрідженим, напівпрозорим, що дасть можливість створити мальовничі куточки зелених композицій поза межами дворів і забезпечить прохолоду в літню пору для відвідувачів, та, передусім, відповідатиме умовам максимального збереження пам'яток дерев'яної архітектури.



Світлина 4. Молоді насадження паркових груп між експозиціями українського села. 80-і рр. XX ст. Світлина з особистого архіву Г. І. Козій.

Музей народної архітектури і побуту Середньої Наддніпрянщини – це перлина серед музейних колекцій минувшини, яка достовірно віддзеркалює характерні особливості історичного культурного ландшафту та структури українського села кінця XIX – початку XX ст. Вдале використання прийомів модифікування природного ландшафту та дотримання методичних засад музеєзнавчої науки дали можливість зберегти і відтворити в експозиції скансену унікальний етнографічний комплекс.



Світлина 5. Сучасний стан зелених насаджень. Світлина зроблена під час обльоту території музею квадрокоптером. Жовтень 2015 р. Світлина з особистого архіву С. М. Вовкодава

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Безлатня Л. О. Поняття «культурний ландшафт»: суть, сфери застосування / Л. О. Безлатня // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського: Серія «Географія». – 2014. – Випуск 26. – С. 127-132.
2. Бова І. С. До історії створення зелених насаджень Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини / І. С. Бова, О. М. Жам // Формування культурно-побутового середовища палацово-паркових комплексів другої половини XVIII – початку XX століття: Матеріали міжнародної наукової конференції, 1-2 серпня 2012 р. – Чернігів: Вид. Лозовий В. М., 2012. – С. 294-308.
3. Верговський С. Х. Передумови, наукові засади створення й перспективи розвитку Національного музею народної архітектури та побуту України / С. Х. Верговський // Праці центру пам'яткознавства: збірник наукових праць. – Випуск 17. – К.: Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПК, 2010. – С. 123-135.
4. Гудченко З. С. Музеї народної архітектури України / З. С. Гудченко. – К.: Будівельник, 1981. – 120 с.
5. Данилюк А. Українські скансени. Історія виникнення, експозиції, проблеми розвитку. [Електронний ресурс] / А. Данилюк. – Режим доступу: http://tourlib.net/books_ukr/danyljuk.htm.
6. Етнокультурні ландшафти містечок Поділля: монографія / В.М. Воловик. – Вінниця: ВНТУ, 2011. – 270 с., іл.
7. Козій Г. І. Красзнавець Федот Іщенко: його концепція музею народної архітектури та побуту у Переяславі / Г. І. Козій // Народна культура України: традиції і сучасність: Матеріали Міжнародної наукової конференції, 8-10 жовтня 2009 р. – К.: ПВП «Задруга». – С. 112-120.
8. Махінчук М. Г. Переяславський скарб Михайла Сікорського: Художньо-документальна повість / М. Г. Махінчук; вступ. ст. Л. І. Андріївського. – К.: Криниця, 2005. – 302 с., іл.
9. Скансени України як перспективні об'єкти музейного туризму та осередки збереження етнобуття в умовах глобалізації (оглядова довідка за матеріалами преси, Інтернету та неопублікованих документів 2011-2013 рр.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nplu.org/storage/files/Infocentr/Tematch_ogliadi/2013/muzei_prostoneba.Pdf.

REFERENCES

1. Bezlatnia L. O. Poniattia «kulturnyi landshaft»: sut, sfery zastosuvannia / L. O. Bezlatnia // Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu im. Mykhaila Kotsiubynskoho: Seriiia «Heohrafiia». – 2014. – Vypusk 26. – S. 127-132.
2. Bova I. S. Do istorii stvorennia zelenykh nasadzhen Muzeiu narodnoi arkhitektury ta pobutu Serednoi Naddnyprianshchyny / I. S. Bova, O. M. Zham // Formoutvorennia kulturno-pobutovoho seredovyshcha palatovo-parkovykh kompleksiv druhoi polovyny XVIII – pochatku XX stolittia: Materialy mizhnarodnoi naukovoï konferentsii, 1-2 serpnia 2012 r. – Chernihiv: Vyd. Lozovyi V. M., 2012. – S. 294-308.
3. Verhovskiyi S. Kh. Peredumovy, naukovi zasady stvorennia i perspektyvy rozvytku Natsionalnoho muzeiu narodnoi arkhitektury ta pobutu Ukrainy / S. Kh. Verhovskiyi // Pratsi tsentru pamiatkoznavstva: zbirnyk naukovykh prats. – Vypusk 17. – K.: Tsentr pamiatkoznavstva NAN Ukrainy i UTOPIK, 2010. – S. 123-135.
4. Hudchenko Z. S. Muzei narodnoi arkhitektury Ukrainy / Z. S. Hudchenko. – K.: Budivelnik, 1981. – 120 s.
5. Danyliuk A. Ukrainski skanseny. Istoriia vynykennia, ekspozytsii, problemy rozvytku. [Elektronnyi resurs] / A. Danyliuk. – Rezhym dostupu: http://tourlib.net/books_ukr/danyljuk.htm.
6. Etnokulturni landshafty mistechok Podillia: monohrafiia / V.M. Volovyk. – Vinnytsia: VNTU, 2011. – 270 s., il.
7. Kozii H. I. Kraieznaveets Fedot Ishchenko: yoho kontseptsiiia muzeiu narodnoi arkhitektury ta pobutu u Pereiaslavi / H. I. Kozii // Narodna kultura Ukrainy: tradytsii i suchasnist: Materialy Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii, 8-10 zhovtnia 2009 r. – K.: PVP «Zadruha». – S. 112-120.
8. Makhinchuk M. H. Pereiaslavskiyi skarb Mykhaila Sikorskoho: Khudozhno-dokumentalna povist / M. H. Makhinchuk; vstup. st. L. I. Andriivskoho. – K.: Krynytsia, 2005. – 302 s., il.
9. Skanseny Ukrainy yak perspektyvni obiekty muzeinoho turyzmu ta osередky zberezhennia etnobuttia v umovakh hlobalizatsii (ohliadova dovidka za materialamy presy, Internetu ta neopublikovanykh

dokumentiv 2011-2013 rr.) [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.nplu.org/storage/files/Infocentr/Tematch_ogliadi/2013/muzei_prostoneba.Pdf.

Бова И. Воспроизведение культурного этноландшафта села Среднего Приднепровья в Музее народной архитектуры и быта НИЭЗ «Переяслав».

В статье проведен анализ создания музейной экспозиции украинского села конца XIX – начала XX вв. в Музее народной архитектуры и быта Среднего Приднепровья сквозь призму характеристик региональных особенностей устройства сельских поселений этой этнографической зоны.

Архитектурно-ландшафтная организация украинского села проявляется во взаимосвязи территориальных, функциональных, композиционных форм и естественной первоосновы. Эти факторы стали основополагающими в композиционной структуре и пространственной организации создания сельских экспозиций скансена. Была очерчена система визуальных ориентиров в экспозиции застройки. Независимо от природно-ландшафтных особенностей местности, план поселения в музее села имеет четко определенные зоны: сакральная зона – храм, кладбище; общественная – школа, шинок, сельская управа; зона жилой застройки.

При создании экспозиции сельского поселения проводилась модификация природной ландшафтной среды урочища Гора и в результате – формирование культурного этноландшафта с особой системой зеленых насаждений. Сейчас она нуждается в реконструкции.

В заключении подчеркивается, что для воспроизведения визуального силуэта украинского надднепрянского села с характерным абрисом сельской местности в пределах экспозиции необходимо формирование ландшафта полузакрытого типа, присущего лесостепной зоне Среднего Приднепровья.

Ключевые слова: украинское село, музей, композиция, пространство, зонирование, ландшафт, Среднее Приднепровье, экспозиция, план поселения, ставок, зеленые насаждения.

Bova I. The Reproduction of the Cultural Ethno landscape in the Middle Dnieper village in the Museum of Folk Architecture and Life of NHER «Pereyaslav».

The article analyzes established village museum exhibition Ukrainian late nineteenth century – early twentieth century. Museum of Folk Architecture and Life of the Middle Dnieper through the prism of the characteristics of regional peculiarities of the system of rural settlements of this ethnographic area.

Architectural and landscape Ukrainian village organization is manifested in the relationship of territorial, functional and compositional forms and natural initial. These factors were fundamental in compositional structure and spatial organization creating rural skansen expositions. It outlines a system of visual reference in the exposition building. Regardless of natural landscape features of the area, the plan starts in the museum village has well defined zones: the sacred zone – church, cemetery; public – school, tavern, village councils; area residential development.

When creating the exposure of rural settlements was modifying the natural landscape environment of «Gora» and as a result is the formation of the cultural ethnographic landscape of singular system of green spaces. Now they need reconstruction.

In conclusion, for the reproduction of visual silhouette of the Ukrainian village middle dnierper with the characteristic outline of rural areas within the exposure necessary to the formation of a half-terrain type, characteristic steppe zone of middle dnierper.

Keywords: Ukrainian village, Museum, composition, space, zoning, landscape, Middle Dnipro region, exposure, plan a settlement pond, green areas.

Одержано 30.10.2015.